

С. Л. Зворський

Історія міст і сіл української РСР

«ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УКРАЇНСЬКОЇ РСР» – історико-краєзнавче видання. Висвітлює історію насел. пунктів від найдавніших часів до поч. 1970-х рр. на території України в її сучас. адм.-територ. межах. Ініціаторами створення стали широкі кола громадськості – краєзнавці, журналісти, педагоги, історики, архівісти, підтримані наук. інституціями. За їхніми зверненнями ЦК КПУ 29 травня 1962 прийняв постанову про підготовку та випуск на громад. засадах 26-томної «І. м. і с. УРСР» (25 областей і Київ) українською мовою. Цей масштаб. видавн. проект запланували завершити 1967, до 50-річчя більшов. перевороту 1917, однак через великий обсяг робіт остан. том («Кримська область») вийшов 1974. Заг. керівництво здійснювала Гол. редколегія: *П. Тронько* (голова), [М. Бажан](#) (заступник голови у 1967), [І. Білодід](#), [П. Гудзенко](#), [І. Компанієць](#) (заступник голови у 1972–74), [Ю. Кондуфор](#), [С. Королівський](#), [О. Кошик](#), [С. Пількевич](#), [К. Цілуйко](#) та ін. Підготовку окремих томів і формуванням редколегій доручили обкомам КПУ та їхнім ідеол. підрозділам, зокрема низовим (рай.) ланкам. Роботу з підготовки поділили на три етапи: організац.-підготов. (1962–64); підготовка нарисів, довідок, апробація і наук. редагування (1964–67); видавн.-поліграф. цикл (1967–74). Загалом до неї на громад. засадах залучили понад 100 тис. осіб, задіяли низку мін-в, відомств, наук. установ, твор. спілок, ВНЗів, архівів, б-к, музеїв. Осн. джерелом для написання праці стали фонди 626-ти держ. та кількох тисяч відом. архівів України, де переглянуто 1,5 млн справ документів, понад 60 тис. томів друк. вид., складено спец. каталоги на документи, що містили інформацію з історії насел. пунктів (понад 1,6 млн карток). Також використовували фонди центр. держ. архівів СРСР, союз. респ., зарубіж. країн, багатьох великих наук. б-к. «І. м. і с. УРСР» має заг. обсяг 2361,33 автор. аркушів, у ній

опубліковано 25 нарисів про області, 352 – про міста, 964 – про с-ща, вміщено 8319 довідок про центри селищ. і сільс. рад, 9916 чорно-білих та кольор. ілюстрацій, зокрема унікал. фотодокументи, численні схеми й карти, наведено бл. 120 тис. імен учасників істор. подій. Значну допомогу автор. колективам окремих томів надавав наук.-інформ. бюл. [«Архіви України»](#), який друкував багато матеріалів з питань джерелознав. забезпечення видавн. проекту. Документ. матеріал, нагромаджений у процесі підготовки вид., покладено в основу колекції «Документи і матеріали з історії міст і сіл Української РСР», створ. у Центр. держ. архіві Жовтн. революції та соціаліст. будівництва УРСР. Великі за обсягом фонди аналог. документів створ. у держ. архівах областей. Видання «І. м. і с. УРСР» значно сприяло розвитку істор. краєзнавства в УРСР, активізації використання відповід. архів. фондів. Праця істориків, краєзнавців, архівістів високо оцінена науковцями й громадськістю: бл. 100 осіб відзначено нагородами і почес. званнями УРСР, вид. – Державною премією СРСР (1976). У 1978 ЦК КПУ прийняв постанову про перевидання рос. мовою томів «І. м. і с. УРСР» по 6-ти обл., в яких був знач. відсоток російськомов. насел., фактично ж 1978–83 перевидано рос. мовою томи по 18-ти областях. Том про Київ у зв'язку з відзначенням його 1500-ліття перевидано двічі. Незважаючи на виразну ідеол. заангажованість, замовчування або перекручування багатьох істор. фактів і подій, що не вписувалися в концепцію вид., ця багатотомна енциклопед. праця зберігає наук. цінність як важливе джерело з істор. краєзнавства. Робота з формування джерел. бази і видання «І. м. і с. УРСР» стала потуж. поштовхом до активізації масової істор.-краєзнав. діяльності в УРСР, залучення до неї числен. працівників держ. архівів.

Рекомендована література

1. Місерман М. Про основні принципи упорядкування документальних матеріалів редколегій «Історії міст і сіл Української РСР» // АУ. 1971. № 4;
2. До завершення видання 26-томної «Історії міст і сіл Української РСР» // Там само. 1974. № 4;
3. Данилюк Ю. Документи фонду Головної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» як джерело досліджень з історичного краєзнавства // Там само. 1985. № 3;
4. Каньоса А. М. Громадські ініціативи у створенні «Історії міст і сіл Української РСР» у 60-х – на поч. 70-х рр. // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: 36. статей. Вип. 9. К., 1999;
5. Тронько П. Історія міст і сіл України в контексті регіональних досліджень: Досвід, проблеми, перспективи. К., 2001.

Бібліографічний опис:

Історія міст і сіл української РСР / С. Л. Зворський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12828>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).